

30.12.2023

(i) Printed Pages : 4

Roll No.

(ii) Questions : 9

Sub. Code :

8	3	7	4
---	---	---	---

Exam. Code :

1	1	2	3
---	---	---	---

M.Ed. (Gen.) 1st Semester

(2123)

HISTORY OF EDUCATION—I

Paper : IV C04-HOE-I (In all Mediums)

Time Allowed : Three Hours] [Maximum Marks : 70

Note :— Attempt *five* questions in all selecting *one* question from each Unit. Question No. 9 is compulsory.

UNIT—I

1. Explain the Islamic traditions of education in the Indian history with special reference to types of institutions and curriculum. 14
2. (a) Educational institutions as in the Vedic period.
(b) Buddhist Viharas and their role in education. 7+7

UNIT—II

3. Discuss major highlights of Sargent report. Draw its impact on Indian Education system. 14
4. (a) Write salient features of Wood's Dispatch.
(b) Discuss the contribution of Raja Ram Mohan Roy in Indian history. 7+7

UNIT—III

5. Describe the principal recommendations of Kothari Education Commission 1964-66. 14
6. Enlist salient suggestions made by the National Education Policy 1986 and 1992. 14

UNIT—IV

7. How did colonial system of education impact post-colonial education in India ? Explain with suitable examples. 14
8. Analyse the status and challenges before secondary education system in the Contemporary India. 14

UNIT—V

9. Write short notes on :—
- (a) Recommendations of Macaulay's Minute.
- (b) Major highlights of University Education Commission (1902).
- (c) Educational Reforms by Maulana Azad.
- (d) Impact of the policies of liberalization, privatization and globalization on Indian Education system. 14

(हिन्दी माध्यम)

नोट :— प्रत्येक यूनिट में से एक प्रश्न का चयन करते हुए कुल पाँच प्रश्नों के उत्तर दीजिए। प्रश्न क्रमांक 9 अनिवार्य है।

यूनिट-I

1. संस्थानों और पाठ्यक्रम के प्रकारों के विशेष संदर्भ में भारतीय इतिहास में शिक्षा की इस्लामी परंपराओं की व्याख्या करें। 14
2. (a) वैदिक काल की तरह शैक्षणिक संस्थान। 7+7
- (b) बौद्ध विहार और शिक्षा में उनकी भूमिका।

यूनिट-II

3. सार्वेण्ट रिपोर्ट की प्रमुख विशेषताओं पर चर्चा करें। भारतीय शिक्षा प्रणाली पर इसके प्रभाव का वर्णन कीजिए। 14
4. (a) बुड्स रिपोर्ट की मुख्य विशेषताएं लिखें।
- (b) भारतीय इतिहास में राजा राम मोहन राय के योगदान पर चर्चा करें। 7+7

यूनिट-III

5. कोठारी शिक्षा आयोग 1964-66 की प्रमुख सिफारिशों का वर्णन करें। 14
6. राष्ट्रीय शिक्षा नीति 1986 और 1992 द्वारा दिए गए मुख्य सुझावों को सूचीबद्ध करें। 14

यूनिट-IV

7. भारत में उत्तर-औपनिवेशिक शिक्षा को औपनिवेशिक शिक्षा प्रणाली ने किस प्रकार प्रभावित किया ? उपयुक्त उदाहरण सहित समझाइए। 14
8. समकालीन भारत में माध्यमिक शिक्षा प्रणाली के समक्ष स्थिति और चुनौतियों का विश्लेषण करें। 14

यूनिट-V

9. निम्नलिखित पर संक्षिप्त टिप्पणी लिखें :
- (a) मैकाले के मिनट की सिफारिशें
- (b) विप्लवविद्यालय शिक्षा आयोग (1902) की प्रमुख विशेषताएँ
- (c) मौलाना आजाद द्वारा शैक्षणिक सुधार
- (d) भारतीय शिक्षा प्रणाली पर उदारिकरण, निजीकरण और वैश्वीकरण की नीतियों का प्रभाव। 14

(ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ)

ਨੋਟ :— ਹਰੇਕ ਯੂਨਿਟ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਚੁਣ ਕੇ ਪੰਜ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਕਰੋ। ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰਬਰ 9 ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।

ਯੂਨਿਟ-1

1. ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਦਰਭ ਨਾਲ ਭਾਰਤੀ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀਆਂ ਇਸਲਾਮੀ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਓ। 14
2. (a) ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵੈਦਿਕ ਕਾਲ ਵਿੱਚ।
- (b) ਬੌਧੀ ਵਿਹਾਰ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ। 7+7

ਯੂਨਿਟ-II

3. ਸਾਰਜੈਂਟ ਰਿਪੋਰਟ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। ਭਾਰਤੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ 'ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰੋ। 14
4. (a) ਵੁੱਡਸ ਡਿਸਪੈਚ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਲਿਖੋ।
(b) ਭਾਰਤੀ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਮੋਹਨ ਰਾਏ ਦੇ ਯੋਗਦਾਨ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 7+7

ਯੂਨਿਟ-III

5. ਕੋਠਾਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਕਮਿਸ਼ਨ 1964-66 ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰੋ। 14
6. ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੀਤੀ 1986 ਅਤੇ 1992 ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸੁਝਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੂਚੀਬੱਧ ਕਰੋ। 14

ਯੂਨਿਟ-IV

7. ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਉਪ-ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੇ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ? ਵਕੀਲੀਆਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਨਾਲ ਸਮਝਾਓ। 14
8. ਸਮਕਾਲੀ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਥਿਰੀ ਅਤੇ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰੋ। 14

ਯੂਨਿਟ-V

9. ਨਿਮਨਲਿਖਤ 'ਤੇ ਸੰਖੇਪ ਨੋਟ ਲਿਖੋ :
(a) ਸੈਕਾਲੇ ਦੇ ਮਿੰਟ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ।
(b) ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਸਿੱਖਿਆ ਕਮਿਸ਼ਨ (1902) ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ।
(c) ਮੌਲਾਨਾ ਆਜ਼ਾਦ ਦੁਆਰਾ ਵਿੱਦਿਅਕ ਸੁਝਾਵਾਂ।
(d) ਭਾਰਤੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ 'ਤੇ ਉਦਾਰੀਕਰਨ, ਨਿੱਜੀਕਰਨ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਦੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ। 14

UNIT—IV

7. How did colonial system of education impact post-colonial education in India? Explain with suitable examples. 14
8. Analyse the status and challenges before secondary education system in the Contemporary India. 14

UNIT—V

9. Write short notes on :—
 - (a) Recommendations of Macaulay's Minute.
 - (b) Major highlights of University Education Commission (1902).
 - (c) Educational Reforms by Maulana Azad.
 - (d) Impact of the policies of liberalization, privatization and globalization on Indian Education system. 14

(हिन्दी माध्यम)

नोट :— प्रत्येक यूनिट में से एक प्रश्न का चयन करते हुए कुल पाँच प्रश्नों के उत्तर दीजिए। प्रश्न क्रमांक 9 अनिवार्य है।

यूनिट-1

1. संस्थानों और पाठ्यक्रम के प्रकारों के विशेष संदर्भ में भारतीय इतिहास में शिक्षा की इस्लामी परंपराओं की व्याख्या करें। 14
2. (a) वैदिक काल की तरह शैक्षणिक संस्थान।
(b) बौद्ध विहार और शिक्षा में उनकी भूमिका। 7+7

यूनिट-2

3. सार्जेंट रिपोर्ट की प्रमुख विशेषताओं पर चर्चा करें। भारतीय शिक्षा प्रणाली पर इसके प्रभाव का वर्णन कीजिए। 14
4. (a) बुद्ध डिस्पैच की मुख्य विशेषताएं लिखें।
(b) भारतीय इतिहास में राजा राम मोहन राय के योगदान पर चर्चा करें। 7+7

यूनिट-III

5. कोठारी शिक्षा आयोग 1964-66 की प्रमुख सिफारिशों का वर्णन करें। 14
6. राष्ट्रीय शिक्षा नीति 1986 और 1992 द्वारा दिए गए मुख्य सुझावों को सूचीबद्ध करें। 14

यूनिट-IV

7. भारत में उत्तर-औपनिवेशिक शिक्षा को औपनिवेशिक शिक्षा प्रणाली ने किस प्रकार प्रभावित किया? उपयुक्त उदाहरण सहित समझाइये। 14
8. समकालीन भारत में माध्यमिक शिक्षा प्रणाली के समक स्थिति और चुनौतियों का विश्लेषण करें। 14

यूनिट-V

9. निम्नलिखित पर संक्षिप्त टिप्पणी लिखें :
 - (a) मैकाले के मिनट की सिफारिशें
 - (b) विश्वविद्यालय शिक्षा आयोग (1902) की प्रमुख विशेषताएँ
 - (c) मौलाना आजाद द्वारा शैक्षणिक सुधार
 - (d) भारतीय शिक्षा प्रणाली पर उदारीकरण, निजीकरण और वैश्वीकरण की नीतियों का प्रभाव। 14

(पंजाबी अनुवाद)

नोट :— ਹਰੇਕ ਯੂਨਿਟ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਚੁਣ ਕੇ ਪੰਜ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਕਰੋ। ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰਬਰ 9 ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।

ਯੂਨਿਟ-1

1. ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਦਰਭ ਨਾਲ ਭਾਰਤੀ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀਆਂ ਇਸਲਾਮੀ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਓ। 14
2. (a) ਵੈਦਿਕ ਅਤੇ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵੈਦਿਕ ਕਾਲ ਵਿੱਚ।
(b) ਬੋਧੀ ਵਿਹਾਰ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ। 7+7

ਯੂਨਿਟ-II

3. ਸਾਰਜੈਂਟ ਰਿਪੋਰਟ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। ਭਾਰਤੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ 'ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰੋ। 14
4. (a) ਵੁੱਡਸ ਡਿਸਪੈਚ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਲਿਖੋ।
(b) ਭਾਰਤੀ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਮੋਹਨ ਰਾਏ ਦੇ ਯੋਗਦਾਨ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 7+7

ਯੂਨਿਟ-III

5. ਕੋਠਾਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਕਮਿਸ਼ਨ 1964-66 ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰੋ। 14
6. ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੀਤੀ 1986 ਅਤੇ 1992 ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸੁਝਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੂਚੀਬੱਧ ਕਰੋ। 14

ਯੂਨਿਟ-IV

7. ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਉਪ-ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੇ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ? ਢੁਕਵੀਆਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਨਾਲ ਸਮਝਾਓ। 14
8. ਸਮਕਾਲੀ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਥਿਤੀ ਅਤੇ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰੋ। 14

ਯੂਨਿਟ-V

9. ਨਿਮਨਲਿਖਤ 'ਤੇ ਸੰਖੇਪ ਨੋਟ ਲਿਖੋ :
(a) ਮੈਕਾਲੇ ਦੇ ਮਿੱਟ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ।
(b) ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਸਿੱਖਿਆ ਕਮਿਸ਼ਨ (1902) ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ।
(c) ਮੌਲਾਨਾ ਆਜ਼ਾਦ ਦੁਆਰਾ ਵਿੱਦਿਅਕ ਸੁਧਾਰ।
(d) ਭਾਰਤੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ 'ਤੇ ਉਦਾਰੀਕਰਨ, ਨਿੱਜੀਕਰਨ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਦੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ। 14